

Ю. А. Шлемен

**ПАЭТЫЧНЫ АНАМАСТЫКОН У ЗБОРНІКАХ Я. СЭЙФЕРТА
«ГОРАД У СЛАЗАХ» І «БЫЦЬ ПАЭТАМ»**

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;
yulenska.shlemen@mail.ru;

наук. кір. – Н. В. Івашына, канд. філал. навук, дац.

У артыкуле разглядаецца паэтычны анамастыкон на прыкладзе першага зборніка «Горад у слязах» і апошняй паэтычнай кнігі «Быць паэтам» чэшскага лаўрэата Нобелеўскай прэміі Я. Сэйфэрта. Абодва зборнікі былі высока ацэненыя крытыкай за яскравасць і эмацыйнасць кожнага вобразу, што было зроблена пісьменнікам з дапамогай выкарыстання разнастайных онімаў. Мэтай навуковага даследавання з'яўляецца аналіз і падлік тых уласных імёнаў, што былі ўжытыя ў першым і апошнім зборніках, для пацвярджэння творчай адметнасці дадзенага аўтара ў выкарыстанні онімаў у паэтычным тэксце. У артыкуле прыведзена класіфікацыя ўласных імёнаў паводле падзелу, прапанаванага А. В. Суперанскай, а таксама зроблены падлік онімаў.

Ключавыя словы: паэтычны анамастыкон; уласныя імёны; анамастыка; зборнік «Горад у слязах»; зборнік «Быць паэтам»; Яраслаў Сэйфэрт.

Уласныя імёны адыгрываюць важную ролю ва ўсіх моўных сістэмах, а таму іх пачалі вывучаць у асобнай галіне мовазнаўства – анамастыцы. Асноўнай адзінкай вывучэння дадзенай навукі лічацца онімы, якія, як сцвярджае Н. Падольская, з'яўляюцца словамі ці словазлучэннямі, што служаць для вылучэння названага імі аб'екту сярод іншых аб'ектаў: яго індывідуалізацыі і ідэнтыфікацыі [1, с. 96].

Параўнанне колькасці онімаў на пачатку і ў канцы паэтычнай дзейнасці чэшскага Нобелеўскага лаўрэата, а менавіта на прыкладзе першага зборніка «Горад у слязах» і апошняга «Быць паэтам», дазволіць нам прасачыць эвалюцыю выкарыстання ўласных імёнаў у мастацкіх творах. Аналіз адбываўся на аснове класіфікацыі, прапанаванай А. В. Суперанскай [2, с. 144–145].

1. Антрапонімы. На падставе класіфікацыі антрапонімаў, прапанаванай А. Балтоўскай, [3, с. 10–11], намі былі вылучаныя групы антрапонімаў (прадстаўлены ў парадку памяншэння частотнасці):

А. Уласныя імёны гістарычных асоб, дзеячаў культуры:

І. Уласныя імёны пісьменнікаў і паэтаў у першым зборніку: I. Olbracht, J. Seifert, Wilde.

I. Уласныя імёны пісьменнікаў і паэтаў у апошнім зборніку: а) чэшскія: J. Vrchlický, A. Puchmajer, V. Hálek, K. G. Mácha, F. X. Šalda, J. Zeyer, V. Holan, J. Wolker, J. Hořejší, J. Hora, F. Halas, K. Biebl, V. Nezval, F. Hrubín; б) замежныя: Vergilia, A. Dante, Goethe, E. Verhaeren.

II. Уласныя імёны дзеячаў мастацтва ў зборніку «Быць паэтам»: а) чэшскія: F. Tichý, Toyen (M. Čermínová), O. Janeček; б) замежныя: J. A. D. Ingres.

III. Уласныя імёны кампазітараў у першым зборніку: A. Jeremiáš.

III. Уласныя імёны кампазітараў у апошнім зборніку: а) замежныя: J. S. Bach, W. A. Mozart; б) чэшскія: B. Smetana.

IV. Уласныя імёны акцёраў у зборніку «Быць паэтам»: J. Spal.

V. Уласныя імёны правіцеляў у апошнім зборніку: Přemysl Otakar I.

Б. Уласныя імёны лірычных герояў вершаў у першым зборніку: J. Kulda, R. Stojan, T. Dyák, P. Charles, F. Silvio, Čechovič J. S., G. Kazsakar, F. Pokorný, mistr Lantner.

Б. Уласныя імёны лірычных герояў вершаў у зборніку «Быць паэтам»: Paprhám, F. Žebro, pan Hrnčíř, slečna Ulrika, paní M. Hadgkissová.

В. Міфаантрапонімы біблейскага паходжання ў зборніку «Горад у слязах»: Anděl stražný, Matka boží, Panna Marie, Mojžíš, svatý Jan, Samaritán, Veronika, Kristus, Jairova dcera.

В. Міфаантрапонімы біблейскага паходжання ў зборніку «Быць паэтам»: Panenka Marii, apoštol Petr, Cherubín.

2. Тапонімы.

I. Айконімы ў зборніку «Горад у слязах»: Praha, Jeruzalém, Daňkovka, Getsemany: «*že v Praze figury z výkladních skříní*» («*калі ў Празе фігуры з вітрын*») [4, с. 31].

I. Айконімы ў зборніку «Быць паэтам»: а) чэшскія: Praha, Kralupy, Nelahozevsi, Dolany, Kladno, Karlovy Vary: «*Kralupy nejsou krásné město*» («*Кралупы – прыгожы горад*») [5, с. 29].

II. Гідронімы ў зборніку «Горад у слязах»: Rudé moře: «*jsou Rudého moře vlny zlatenělé*» («*Чырвоная мора хвалі скамянелыя*») [4, с. 23].

II. Гідронімы ў зборніку «Быць паэтам»: Zákolanský potok, Vltava, Štavnice, Labutí rybník, Čertovka: «*Zákolanský potok ve městě překážel a páchl*» («*Закаланскі ручай у горадзе перашкаджаў і смярдзеў*») [5, с. 35].

III. Аронімы ў зборніку «Горад у слязах»: Mont Blanc, Mount Everest: «*až třeba na Mont Blanc a na Mount Everest*» («*ажно, напрыклад, на Мон Блан і Эверэст*») [4, с. 49].

IV. Урбанонімы ў зборніку «Горад у слязах»: *hospoda U velryby: «jako když v hospodě U velryby sbor mariňáků zazpívá»* («як калі ў карчме “У кіта” сход маракоў заспявае») [4, с. 38].

IV. Урбанонімы ў зборніку «Быць паэтам»: а) чэшскія: *Hrad, Bezovka, Staré Město, Petřín, továrna Maggi, Nývltovo knihkupectví, Palacký most, Novotného lávka, Karlovy most, Hladova zeď, Pražský hrad: «někde pod nádvořím Hradu»* («дзесьці пад дворыкам Града») [5, с. 14]; б) замежныя: *Eiffelka, Belforský lev: «hoří železný plamen Eiffelky»* («гарыць жалезнае полымя Эйфелевай вежы») [5, с. 55].

V. Харонімы ў зборніку «Горад у слязах»: *Evropa: «stojím na dlani Evropy, kde se milióny tísní»* («я стаю на далоні Еўропы, дзе мільёны ціснуцца») [4, с. 57].

V. Харонімы ў зборніку «Быць паэтам»: *bažiny Jizery, Evropa, Morava, Čechy: «byly tajemnější než záludné bažiny Jizery»* («былі больш таямнічыя, чым вераломныя багны Ёізеры») [5, с. 31].

VI. Гадонімы ў зборніку «Горад у слязах»: *Ovocný trh, Celetná ulice: «zamyšlen došel jsem na roh Ovocného trhu a Celetné»* («задумайшыся, дайшоў я да рогу Фрутовага рынка і Цэлетнай») [4, с. 21].

VI. Гадонімы ў зборніку «Быць паэтам»: *Sokolská ulice, Švermova ulice: «kdysi jsme bydleli nedaleko, v Sokolské ulici»* («калісьці мы жылі недалёка на Сакольскай вуліцы») [5, с. 39].

VII. Драмонімы ў зборніку «Быць паэтам»: *Praha Berlín, Královská cesta: «a dokonce v počnít rychlíku Praha Berlín»* («і нарэшце ў начным цягніку Прага–Берлін») [5, с. 71].

VIII. Астронімы ў зборніку «Горад у слязах»: *Veliký vůz: «a nežli spočte, kolik má Veliký vůz stříbrných hvězd»* («і перш чым палічыць, колькі мае Вялікі Коўш сярэбраных зорак») [4, с. 51].

3. **Фітонімы.** У зборніках Я. Сэйфэрта сустракаецца цэлы шэраг онімаў дадзенага тыпу: *«rak jsem si dal do sklenky růžičku»* («пасля я паставіў у вазу ружачкі») [5, с. 11], *«a voněl rozmarýnou»* («і пахнуў размарынам») [4, с. 18].

4. **Уласныя імёны асобных свят ў апошнім зборніку:** *Velikonose: «když nečekaně zemřel o velikonocích»* («калі нечакана памёр на Вялікдзень») [5, с. 90].

5. **Назвы літаратурных, музычных, жывапісных твораў у зборніку «Быць паэтам»:** *Rýmovník, Turecké lázně, Figorova svatba: «ale ani Puchmajerův Rýmovník»* («але ані “Слоўнік рыфм” Пухмаера») [5, с. 11].

6. **Хранонімы** ў зборніку «Быць паэтам»: *Bílá hora: «ale vlahá, měkká opuka z Bílé hory šeptala mi vlídně do ucha»* («але вільготная, мяккая апока з бітвы на Белай гары шаптала мне ласкава ў вуха») [5, с. 13].

7. **Фіктонімы** ў зборніку «Быць паэтам»: *Marinka, hrabě Almayiva: «netosná Marinka zpívala Máchovi»* («хворая Марынка спявала Маху») [5, с. 52].

8. **Дакументонімы** ў зборніку «Горад у слязах»: *Komunistický manifest: «a věřím v Komunistický manifest»* («і я веру ў Маніфест камуністычнай партыі») [4, с. 59].

Колькасны складнік усіх онімаў у прааналізаваных намі зборніках прадстаўлены ў табліцах (табл. 1 і табл. 2).

Табліца 1

Колькасны складнік онімаў у зборніку Я. Сэйфэрта «Горад у слязах»

Тып оніма	Колькасць онімаў у зборніку	Колькасць онімаў у % (усіх онімаў 52 – 100%)
Антрапонімы	22	42,31 %
Тапонімы	11	21,15 %
Фітонімы	17	32,69 %
Астронімы	1	1,92 %
Дакументонімы	1	1,92 %

Табліца 2

Колькасны складнік онімаў у зборніку Я. Сэйфэрта «Быць паэтам»

Тып оніма	Колькасць онімаў у зборніку	Колькасць онімаў у % (усіх онімаў 92 – 100%)
Антрапонімы	27	29,35 %
Тапонімы	37	40,22 %
Фітонімы	13	14,13 %
Уласныя імёны асобных свят	1	1,09 %
Назвы літаратурных, музычных, жывапісных твораў	3	3,26 %
Хранонімы	1	1,09 %
Фіктонімы	2	2,17 %

Такім чынам, аналіз онімаў у выбраных зборніках дазваляе ўпэўніцца ў тым, што на працягу творчай дзейнасці паэт актыўна звяртаецца да ўласных імёнаў у сваіх творах для найбольш яскравай і дэталёвай перадачы вобразаў, што з’яўляецца асаблівасцю яго паэзіі. Таксама варта акрэсліць, што ў разгледжаных намі зборніках чэшскі пісьменнік ужывае значную колькасць антрапонімаў, прычым істотную перавагу аддае ўласным імёнам чэшскіх аўтараў, а не замежных. Гэта дазваляе нам зразумець, да якой генерацыі належыў Нобелеўскі лаўрэат і якое кола сяброў-пісьменнікаў меў. У вершах сустракаецца і невялікая колькасць хранонімаў, фіктонімаў, астранонімаў, дакументонімаў і фітонімаў (34 адзінкі ў суме), якія дапамагаюць найлепш раскрыць тэматыку зборнікаў. У прааналізаваных вершах намі не былі знойдзены заонімы, касмонімы і фалеронімы, што тлумачыцца тэматычнай трыядай творчасці пісьменніка – тэма кахання, любові да Прагі і паэзіі. Варта адзначыць, што аўтар аддае перавагу ўжыванню тапонімаў, што дазваляе яму дасягнуць найбольш яскравай, запамінальнай вобразнасці, пакінуць у свядомасці чытача найважнейшыя раёны горада Прагі, а таксама звярнуць увагу рэцыпіентаў на маляўнічасць іншых геаграфічных аб’ектаў, што знаходзяцца па-за тэрыторыяй чэшскай сталіцы. Менавіта таму ўсе вобразы, створаныя ў зборніках «Горад у слязах» і «Быць паэтам», з’яўляюцца візуальнымі і насычанымі, на што ўплывае ўжыванне такіх моўных сродкаў, як онімы.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. М. : Наука, 1978.
2. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. Москва : Наука, 1973.
3. Болтовская Е. А. Поэтический ономастикон А. Аврутина // Итоги научных исследований ученых МГУ имени А. А. Кулешова 2017 г.: материалы научно-методической конференции, Могилев, 25 января – 8 февраля 2018 г. Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. С. 9–11.
4. Seifert J. Město v slzách; Samá láska; Svatební cesta; Slavík zpívá špatně; Poštovní holub / Jaroslav Seifert. – Praha: Československý spisovatel, 1989.
5. Seifert J. Býti básníkem. Praha: Československý spisovatel, 1984. S. 112.